

A makulátlan költő

„rímes, furcsa játék” nagymestere, Tóth Árpád, „a legtökéletesebb modern magyar költő”, ahogyan ifjabb pályatársa, Szabó Lőrinc jellemezte, s akire ma, születésének 120. évfordulóján emlékezünk, ifjúságom Szépre éhes lelkeinek egyik bálványa volt, a „harcos Ady Endre” mellett. Iskolai füzetekbe kézzel másoltuk át a verseit, hogy mindig kéznél legyenek, mint féltve őrzött kincsei „a lélek fényűzésének”, mert könyvei megvásárlására nekünk, vidéki kisdíákoknak persze nem tellett. Dehát megismerve a *Hajnali szerenád*, a *Lomba gályán*, *Az öröm illan*, vagy a *Lélektől lélekig* bűv-igéit, anélkül hogy tudtunk volna róla, ugyanazt éreztük, lázas izgalommal olvasva a verseit, amit Babits Mihály: „Ha volt valaha »tiszta költő«: ő az.”

Évtizedek teltek el azóta, nem akármilyen évtizedek. Az erdőszélen, Európa szélén, a Duna partján, a visegrádi vár alatt, ahol „valaha Mátyás király / Nézhette az estéli táj / kék fényében a megbúvó vad / Nyomán felröppenő rigókat. // Azóta, hogy leáldozott / Az a nap, itt mi változott?” – kérdezte – önmagától? a magyar világtól? – rövidre szabott életének egyik kései versében. Látszólag sokminden megváltozott; „török csatákon elhullt janicsárok” vére után azóta más seregek és más rendszerek, más hatalmak és más történelmi apokaliptizisek janicsárjainak és áldozataiknak a vére ömlött – és ömlik – szinte szakadatlanul „a sűrű, jó magyar föld fénylő búzatábláira”, amihez képest csekélységnek tűnhet, hogy ma már, azt gyanítom, nem másolják le maguknak féltő gonddal a harmadik évezred kisdíákjai „a szavak szobrászának” „szeszélyes, bús ajándékait”.

Vagy törődjünk bele, hogy „megváltozik szép lassan a világ”, ahogyan egyik töredékében papírra vetette, és „maholnap semmi sem marad, / Sok színéből, bolond tüzből”? Csak éppen nem „szelíden, halkan sötétül el”, ahogyan ő remélte, hanem az egész emberi világot földig legyaluló globális könyörtelenséggel, hiszen ma már a bőrünkön érezzük Tóth Árpád borzongató előérzetének szó szerinti igazságát, hogy „a térbe szétszórt milljom árvaság” vagyunk – lettünk – mi, emberek, „s köztünk ropant jeges úr lakik”. Eljött az ideje, hogy költészetének időfeletti érvényű és változatlan igazságát ma újból észrevegyük, miközben „üvölt a szájas sokaság”, mert micsoda tettetett vakság nem akarja észrevenni, hogy „Elkomolyodik a világ – / Ez többé már nem nyári alkonyat, / Fájdalmasak a fák” és „Valami fáj a tájnak. Csattanó / Izzása merengésbe hal, / Érzi a vén föld, mily rég volt szegény / igazán boldog s fiatal”; mert „jött a jégkor, s az ember jött vele, / A boldogtalan szörnnyeteg!”

Elhangzott a debreceni Csokonai színház Tóth Árpád-emlékestjén, 2006. április 4-én.

A költő feladata nem terápiás programok és üdvözlők versnek álcázott megszövegezése. A művészi igazmondás erkölcsse és felelőssége őt arra kötelezi, hogy a költői szó erejével, Tóth Árpád esetében a hősi rezignáció hangján felszínre hozza és kifejezze a létezés mélyáramainak – és örvényeinek – mindenkire szóló üzenetét. Akkor is, ha a költő igazsága süket fülekre talál, mert nem merünk, de nem is akarunk szembenézni valódi helyzetünkkel. A költő igazsága éppen ezért mindig kényelmetlen, nem egyszer elviselhetetlen. Akárcsak Tóth Árpádé, akinek „szívére rálehel a bánat”.

Versei szövegének gondozója, Szabó Lőrinc, hetven esztendővel ezelőtt, ugyanitt, Debrecenben megjövedölte, hogy „sok meglepetéssel fog még szolgálni nekünk és az utókornak ez a nagyon klasszikusan és nagyon modernül leegyszerűsödött, reálissá, józanná és ugyanakkor kozmikussá érett költészet, amely sohasem tagadta meg első ideálját, a szépséget”. Tóth Árpád utókora, a címzettek: mi vagyunk, s a meglepetés, amely – hogy Szabó Lőrincel folytassam – „a maga gazdag roncsoltságában egyik legfélelmetesebb, leghősibb és legmelegebb kifejezése a világirodalom lírájában az emberi szenvedésnek”, itt van a kezünkben. Nyissuk ki hát a magyar írás mágusának a verseskönyvét. Amit mond majd nekünk, abba ma is beleborzong a szív. ✘